

РЕФОРМУВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Поляков С.Ю.,

д.ю.н., доцент,

начальник кафедри загальновійськових та правових дисциплін
військово-юридичного факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних тем у сфері військового будівництва – реформуванню проходження військової служби в Україні. Розглянуто види військової служби, що закріплені у національному законодавстві та охарактеризовано кожний з них. Наведено перелік основних нормативно-правових актів, що регламентують кожен з окремих видів військової служби.

Ключові слова: військова служба, види військової служби, військова реформа, проходження військової служби, призов, запас, резерв, мобілізація.

Поляков С.Ю. / РЕФОРМИРОВАНИЕ ПРОХОЖДЕНИЯ ВОЕННОЙ СЛУЖБЫ В УКРАИНЕ / Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина

Статья посвящена одной из актуальных тем военного строительства – реформированию военной службы в Украине. Рассмотрены виды военной службы, которые закреплены в национальном законодательстве и представлена характеристика каждого из них. Представлен перечень основных нормативно-правовых актов, которые регламентируют каждый из видов военной службы.

Ключевые слова: военная служба, виды военной службы, военная реформа, прохождение военной службы, призыв, запас, резерв, мобилизация.

Polyakov S.U. / THE REFORM OF MILITARY SERVICE IN UKRAINE / National law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

The article considers one of the important themes in the field of military construction – reforming the military service of Ukraine. Considers the types of military service, enshrined in national legislation and characterized each of them. The list of basic normative legal acts, regulating each of certain types of military service.

To date, the military services include: urgent military service; military service at the call of the mobilization on the particular period; military service under contract persons enlisted personnel; military service under the contract persons sergeants and sergeants; military service (training) cadets of higher military educational establishments and higher educational establishments, which are composed of military institutes, faculties of military training, military training Department, the Department of military training; military service under contract persons of officers; military service at the call of the party officers.

Separately noteworthy that military duty includes in addition to the preparation of citizens for military service, adoption voluntarily and conscription and other components, it also provides for military service in a military reserve. Although the service in a military reserve not assigned by the legislator to the types of military service, but in our article yet addressed the issues of the reform of military service in Ukraine, therefore it is appropriate to dwell on completion of military service in a military reserve, as part of military duty.

The author came to the conclusion that the types of military service are subject to mandatory regulation at the legislative level. Today the state authorities gained sufficient number of normative-legal base in the military sphere that you can visually compare with the pyramid, which covers a range of regulation of relations in the military sphere of the total, three-dimensional, the key to the regulation of special relations. But given the fact that in Ukraine, as in any state, develops and stands in the way of democratization, it is necessary to improve legal procedures and mechanisms of each phenomena and processes, and the military sector should quickly go towards improving and upgrading the regulatory framework, which is the key and the basis for the development of a powerful army.

Key words: military service, military service, military reform, military service, conscription, reserve, reserve mobilization.

В умовах розвитку України як незалежної держави, сфера військової служби дедалі продовжує набирати свої обороти у напрямі реформування та вдосконалення. Про це свідчить прийняття органами державної влади відповідних нормативно-правових актів, створення нових правових інституцій, переосмислення повноважень деяких державних структур на законодавчому рівні та приділення уваги щодо проходження військової служби на рівні усіх гілок влади.

Питанням реформування військової служби присвятили свої роботи такі вчені, як: Ю. Білоусов, Є. Григоренко, В. Гушин, Р. Клемент'єв, І. Корж, Є. Кравець, А. Кудашкін, І. Ніколаєва, В. Паламарчук, О. Петриченко та ін.

Перш за все слід позначити, що «військова реформа спирається на тверду теоретичну базу і результати проведених розрахунків, враховуються зміни, які сталися на початку 1990-х років в геополітичній ситуації у світі, характер міжнародних відносин і змін, які відбулися в самій Україні. Одне з основних завдань військової реформи – забезпечення національних інтересів України, які в оборонній сфері полягають у забезпеченні безпеки особистості, суспільства і держави від військової агресії з боку інших держав [1, с. 138]. Ураховуючи те, що вважається початком військової реформи в Україні прийняття Декларації про

державний суверенітет України від 16 липня 1990 року та Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, з яких почалось формування Збройних Сил України, які по сьогоднішній день зазнали чимало змін як у кількісному складі, так і у якісному, зупинимось на питанні реформування військової служби в Україні та розглянемо якою вона є у сучасній незалежній Україні.

На сьогоднішній день до видів військової служби відносяться:

- строкова військова служба;
- військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- військова служба за контрактом осіб рядового складу;
- військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу;
- військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки;
- військова служба за контрактом осіб офіцерського складу;
- військова служба за призовом осіб офіцерського складу.

При встановленні законодавцем видів військової служби, які існують в Україні, сьогодні доречно звернути увагу на те, що при визначенні напрямів проведення військової реформи, зокрема способів комплектування українського війська, враховувався вітчизняний історичний та зарубіжний досвід комплектування Збройних Сил [1, с. 139]. Крім цього, як зазначає В. З. Гушнін, міжнародний досвід свідчить, що краще забезпечують безпеку держави професійні збройні сили, що комплектуються на контрактно-добровільній основі. Такий принцип змішаного комплектування диктується головним чином двома обставинами. З одного боку, необхідністю постійної підтримки на належному рівні готовності та спроможності Збройних Сил запобігти, а у разі необхідності прискікти агресію будь-якого масштабу, з другого – фінансовими можливостями держави утримувати армію [2, с. 67].

Питання підготовки та проведення призову громадян України на строкову військову службу регулюються Положенням про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2002 року [3]. На строкову військову службу згідно із Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу» [4] в мирний час призиваються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старші особи, які не досягли 25-річного віку і не мають права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу. Призов громадян України на строкову військову службу включає проходження ними призовної комісії та відправлення їх до військових частин. Організація підготовки та проведення призову громадян України на строкову військову службу здійснюється міськими (районними) державними адміністраціями (виконавчими органами міських рад) у взаємодії з міськими (районними) військовими комісаріатами.

Строки проведення призову (призовів) громадян України на строкову військову службу на наступний рік визначаються Указом Президента України, який публікується в засобах масової інформації не пізніше як за місяць до закінчення поточного року. Прикладом є Указ Президента України «Про строки проведення чергових призовів, чергові призови громадян України на строкову військову службу та звільнення в запас військовослужбовців у 2014 році» від 14 жовтня 2013 року, у якому постановлено призвати на строкову військову службу до Збройних Сил України та інших військових формувань України придатних за станом здоров'я до військової служби в мирний час громадян України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старших осіб, які не досягли 25-річного віку і не мають права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу: 1) у травні – липні 2014 року; 2) у жовтні – листопаді 2014 року.

Чисельність громадян України, які підлягають призову на строкову військову службу, та обсяги видатків для проведення чергового призову визначаються Кабінетом Міністрів України. Прикладом є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження чисельності громадян України, що підлягають призову на строкову військову службу, обсягу видатків для проведення призову у жовтні – листопаді 2013 року» від 04 вересня 2013 року та «Про затвердження чисельності громадян України, що підлягають призову на строкову військову службу, обсягу видатків для проведення призову у квітні – травні 2013 року» від 06 березня 2013 року. Розпоряджень стосовно чисельності громадян України на строкову військову службу на 2014 рік не ухвалено.

Після набрання чинності Указом Президента України щодо проведення чергового призову, призовники, яким

надійшла повістка районного (міського) військового комісаріату на прибуття до призовної дільниці для проходження призовної комісії, зобов'язані прибути в пункт і у строк, зазначені в повістці; у разі якщо за будь-яких обставин повістка не надійшла, громадяни призовного віку зобов'язані з'явитися до призовної дільниці в десятиденний строк з дня початку відповідного чергового призову, визначеного Указом Президента України; призовники, які змінили місце проживання, зобов'язані в семиденний строк прибути до районного (міського) військового комісаріату за новим місцем проживання для взяття на військовий облік; керівники підприємств, установ, організацій і навчальних закладів незалежно від підпорядкування та форм власності на вимогу військових комісаріатів забезпечують своєчасне прибуття громадян призовного віку до призовних дільниць.

Що стосується військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, то слід зазначити, перш за все, те, що загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території України і стосується національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, підприємств, установ і організацій.

Часткова мобілізація може проводитися в окремих місцевостях держави, а також стосуватися певної частини національної економіки, Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, підприємств, установ і організацій. У 2014 році в Україні тричі було проголошено часткову мобілізацію.

Перша часткова мобілізація у 2014 році відбулася, коли суспільно-політична ситуація загострилася у Автономній Республіці Крим. У цей час мобілізацію було проведено на території Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, міста Києва [5].

Друга часткова мобілізація у 2014 році була проведена у зв'язку із різким ускладненням внутрішньополітичної обстановки у південних і східних регіонах держави [6] по тим же областям.

Третя часткова мобілізація у 2014 році у зв'язку з поширенням проявів тероризму на території України, що призводять до загибелі мирного населення, військовослужбовців і працівників військових формувань та правоохоронних органів України у східних регіонах держави [7] була проведена по тим же областям.

Для військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, строком проходження військової служби є закінчення особливого періоду або оголошення рішення про демобілізацію.

Стосовно військової служби за контрактом осіб рядового складу, а також військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу та військової служби за контрактом осіб офіцерського складу варто зазначити, що порядок проведення підготовки громадян України для проходження військової служби на посадах осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу встановлюється Міністерством оборони України, іншими центральними органами виконавчої влади. На деталізацію цього положення слід навести Указ Президента України «Про Положення про проходження військової служби за контрактом військовослужбовцями Управління державної охорони України» від 19 жовтня 2007 року [8], який визначає порядок проходження військової

служби за контрактом особами рядового, сержантського і старшинського складу, офіцерського складу Управління державної охорони України та особливості проходження ними військової служби у воєнний час; Інструкцію з організації спеціальної підготовки громадян України для прийняття на військову службу за контрактом в Службу безпеки України від 30 листопада 2010 року [9], що визначає організаційно-правові засади та методику здійснення спеціальної підготовки громадян України для прийняття їх на військову службу за контрактом в Службу безпеки України. Також окремі питання проходження громадянами України військової служби за контрактом регулюються Розділом X Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом від 21 березня 2002 року [3].

Військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки. Підготовка громадян України для проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу проводиться у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів. У них здійснюється навчання курсантів, слухачів, студентів, ад'юнктів і докторантів. Підготовка громадян України, прийнятих на військову службу за контрактом, може здійснюватися у вищих військових навчальних закладах, навчальних частинах (центрах), військових частинах шляхом навчання на спеціальних курсах підготовки. Порядок та умови направлення, проходження військової служби громадянами України під час такої підготовки визначаються положеннями про проходження військової служби громадянами України. Зарахування громадян України до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів проводиться на добровільних засадах відповідно до особистих заяв після успішного складення вступних іспитів та відповідних випробувань.

На реалізацію положення такого виду проходження військової служби (навчання) прийнято Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України, що затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27 червня 2013 року, Інструкцію про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, навчальної, виробничої, ремонтної, корабельної та інших видів практики курсантів (слухачів, студен-

тів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, що затверджена Наказом Міністра оборони України від 26 квітня 2011 року та ін.

Стосовно військової служби за призовом осіб офіцерського складу слід позначити, що для таких осіб, які проходять військову службу за призовом у мирний час установлюється строк військової служби 18 місяців. Однак на законодавчому рівні не закріплено механізм проходження військової служби за призовом осіб офіцерського складу, що є суттєвим недоліком на шляху проведення реформування військової служби. Це питання потребує законодавчої регламентації для створення належних умов проходження військової служби.

Необхідно окремо зосередити увагу на тому, що військовий обов'язок включає у себе, крім підготовки громадян до військової служби, прийняття в добровільному порядку та призову на військову службу та інші складові, він передбачає також проходження військової служби у військовому резерві. Хоча проходження служби у військовому резерві не віднесено законодавцем до видів військової служби, але у нашій статті все ж таки розглядаються питання реформування військової служби в Україні, тому доречно також зупинитися на проходженні військової служби у військовому резерві як складовій військового обов'язку. Зазначене питання регулюється Положенням про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України [10]. Цей правовий документ є досить важливим, адже достатньо ретельно регулює питання з приводу прийняття на службу у військовому резерві, виклику резервістів для виконання обов'язків служби у військовому резерві, призначення резервістів на посади, переміщення та тимчасове виконання обов'язків.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку про те, що види військової служби підлягають обов'язковому регламентуванню на законодавчому рівні. На сьогодні державними органами напрацьовано достатній масив нормативно-правової бази у військовій сфері, що візуально можна порівняти з правовою пірамідою, яка охоплює собою спектр регулювання відносин у військовій сфері від загальних, об'ємних, ключових до регламентації спеціальних відносин. Але урахувавши те, що в Україні, як і в будь-якій державі, що розвивається та стоїть на шляху демократизації, необхідно удосконалювати правові процедури та механізми всіх явищ та процесів, і військова сфера повинна також стрімко йти у напрямі удосконалення та підвищення якісного рівня нормативної бази, що є запорукою та основою розвитку потужної армії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паламарчук В. Законодавчий аспект реформування Збройних Сил України / В. Паламарчук // Проблеми безпеки. – 2002. – № 4. – С. 137–139.
2. Гуцин В. Военная служба – конституционная обязанность граждан Российской Федерации / В. Гуцин // Право и политика. – 2000. – № 12. – С. 67–76.
3. Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2002 року // Офіційний вісник України. – 2002. – № 13. – Ст. 656.
4. Про військову службу та військовий обов'язок : Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 385.
5. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 17 березня 2014 року № 303/2014 // Офіційний вісник Президента України. – 2014. – № 12. – Ст. 469.
6. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 06 травня 2014 року № 454/2014 // Офіційний вісник Президента України. – 2014. – № 38. – Ст. 1018.
7. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 21 липня 2014 року № 1649/2014 // Офіційний вісник Президента України. – 2014. – № 60. – Ст. 1018.
8. Про Положення про проходження військової служби за контрактом військовослужбовцями Управління державної охорони України : Указ Президента України від 19 жовтня 2007 року № 982/2007 // Офіційний вісник Президента України. – 2007. – № 35. – Ст. 768.
9. Інструкція з організації спеціальної підготовки громадян України для прийняття на військову службу за контрактом в Службу безпеки України : Наказ Служби безпеки України від 30 листопада 2010 року № 603 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 101. – Ст. 3673.
10. Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України : Указ Президента України від 29 жовтня 2012 № 618/2012 // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 209.